

הַלְבוֹת תַּפְּלִין סִימָן לֵב

שֶׁהָיָא יְהִיָּה אִם שְׁמַע' שְׁעֵי שְׁנָה סְתוּמָּה, (קנז) וְאִם שְׁנָה (נז) [ננ] פִּסְוֹל: (קנח) וְיֵשׁ מִכְשִׁירִים (קנט) בְּכֻלָּם פְּתוּחוֹת (מהר"ם פאדו"ה סימן עז בשם אורחות חיים ובית יוסף בשם העיטור). (קס) ובמדינות אלו (קסא) נוהגים אף פֶּרֶשֶׁת וְהִיָּה אִם שְׁמַע' בראש השיטה כשאר הפרשיות.¹⁷ וְלִכְּנֹן נִהְגוּ שֶׁפֶּרֶשֶׁת (נג) [ננ] 'קֹדֶשׁ לִי' וְהִיָּה כִּי יֵאָדָּה'

פאר הייט

פכת: אם פכת אלהינו בלא יי"ד מטר לתלות היי"ד כמטר שאינה ממש
עצמו, אי"כ כ"ש אם נצא הנספח לשם חזן לשיטה דכשר. והגאון מהור"ר
יחזק אבי"ד דק"ק פראג הורה למקח בספר תורה כל השורות העליונות
ולמשך אותם שיהיו שוות עם השם, מאחר דאפשר לתקנו לא מקרי דיעבד,
אבל אם יש שם בשיטות העליונות שאסור למקחן כשר דריעבד, עכ"ל
ההגה"מברסעס, וה"ה נמי בחפזין דאסור למקחן משום דתרי שני כסדרן
כשר בדיעבד. והמחבר הלכה בדיעה טעה שגיאה גדולה כמה שכתב: ואני
חשבה הרי תרי שלא כסדרן, עין שם ס"ק מא. וצ"ן בב"י ברי"ד סימן רעו
שהביא תשובת הרמב"ם וכתב בה בלשון הזה: על ספר תורה שנמצא בה
השם כחוב קצתו חורף השיטה וקצתו חוץ לשיטה, הנראי אצלי להחליף
אותה הנידעתי ולגנוה ואחר חלופה הראו בה בצבור כל תחלתה ע"ה, בראה
ס"ל להרמב"ם דאסור אפלו בדיעבד. והמחבר יד-אחרון תהא"ר והגלה
דלענן מצדו אין ולא ונראה בידה, וצ"ן בחשובות גמ' ונר"ם חלק אחר-
מים קלל ב סימן כט ובספר משנה למלך בפ"א מהלכות תפילין:
(כב) פסול. צ"ן ש"ז מה שממשכ דעת הרמב"ם מפרק הקומץ ורובית דאפלו
בדיעבד בעי חתימה. ודבריו הנה קצת מגומגמים, אבל תכן דבריו הוא דמלא
הוא דאיני מודירין הא מודירין עושין קאי אמתפילין, אלא ודאי מתפילין
פסול בהתנחות, ואני נראה לפע"ד אסור פסול באינן מקושין נמי גימא הכי
דבקשה בסמוך הא מודירין עושין ותא בעי שרטוט, ואי לפי דעתו מה ק"ל
ללא הרמב"ם פסק בפ"י דס"ת בעי שרטוט ואס"ן גימא נמי דטעמא דאיני
מודירין קאי אס"ת, אלא ודאי צ"ל דלא ס"ל להלמדא הא סברא דאי"כ למה
לה למתני כלל תפילין, אי"כ י"ל הלא נמי דאי קאי אמתפילין חזונה ל"ל למתני
קלל אס"ת, וכך הורה הוה"מ ליקא מפי'. וכך ודאי נראה נמי בשם פ"ה
גמ' סוהמות, בספר תורה, הלא תנחות מכוונת כ"ן, למה נקט בראשונה
בספ"ת ולא נקט תפילין, אלא ודאי דבתפילין י"ל הדתנחות כשר בדיעבד ולא
קשיא אמתפילין רק הקשיא הוא מס"ת למה נקט. גם בשרטוט פכת רש"י
ובתפילין לא בעי שרטוט, נקט נמי רש"י תפילין לחדר להורות דקשיא הוא
למה נקט תפילין, ורד"ק: (ג) קדש. אבאר לפניך מקור הפחתה למצן
ויתברר: כבר נזכר ששרץ אעפ"י ג' פרשיות דהנין קדש ויהי ג' יבאך
משם פתחתה, ופרש"ה ד' שהיא ויהי א"כ סוממה, רק שיש מחלוקת

משנה ברורה

(קנז) פֿרשׂה ראשונה, מכל מקום בײן שׂהוא מתחילה בראש
שׂיטה ואײן כתוב לפניה כלום היא נקראת פתוחה, דאין כתב
אחר סותמה: (קנז) ואם שנה, בין ששעשה משתומה פתוחה או
מפתוחה סתומה: (קנח) ויש מבשירין, רוזה לומר
(קני) בדיעבד, ושעמם: שאף שבתורה פרשת ״והיה אם שמע״
היא סתומה, מכל מקום בײן שבתורה אינה סמוכה כלל לפרשת
״שמע״ אין זה נחשב שני מה שהרוב שבינה לפרשת ״שמע״

הוא פתח ולא סתם כמו שסתום הנוח שלפניה בתורה, כיצן שגם בתורה יש בינה לפנשת "שמע" שבתורה נוח הרבה פחות, (קטן) וכן הסימו האחרונים¹⁸⁷: (קנט) בכלם פתוחות. ולהפך, אם עשה איזו פרשיה מהשלש פרשיות סתומה, לכלי עלמא פסול, בן פתחו (קמח) האחרונים. עוד (קנט) פתחו, דרוקא אם עשה לפנשת "והיה אם שמע" פרשה פתוחה בשר לדעה זו, אבל אם אין לפניה נוח קלל בינה לפרשת "שמע", לא ברה שלה ולא ברה של פרשת "שמע", דהינו שהתחיל אותה בראש שיטה העלינה שבברה ולא היות נוח קלל לפניה באותה שיטה ולא בסוף שיטה של פרשת שמע, או שהיות נוח ואין בו פשעור נוח שבין פרשה לפרשה, דהינו כדי לקחם ט' אותיות, הרי זה נחשב שנוי גמור ממה שהיא פתוחה בתורה ופסול לכלי עלמא אפלו בפרשה זו. ובסוף פרשת "והיה אם שמע" אין צריך להניח שום נוח, וכן נוהגין לסים "על הארץ" בסוף שיטה הפתוחה: (קס) ובמדינות אלו וכו'. ואין להתחיל מצוה לעשות אותה סתומה גם להשי' מכשירים, ואם-כן הפתוחה הנה הוא שלא פתחו, מקל מזה העתיקו הרמ"א, וכן שדג'כד בשר קל ענין, ואי אפשר לעשות סתומה לדברי הכל, יש להטוין בהפתחה מקל כדי שלא להוציא לעו על התראשנים, ובן פתח המקור אברהם בשם הלחם-תמורות: אבל מדברי הליבוש והגר"א שמע שיותר טוב לעשות מקל שפתח בשלח-ערוך: (קסא) נוהגים אף וכו'. וכן (קס) בתפלין של רבנו תם יעשה גס-בן כלם פתוחות¹⁸⁸, ואף שכותב

שער הציון

(תלם) בית-יוסף = (תלם) התג'א: (תלם) התג'א וישועות-עקב וש"א דלא קט'ז: (תלם) לבוש ופריימגדים ור' עקיבא איגר והג'ז: (תלם) לבוש ומגן-אברהם ואליה רבה: (קס) אליה רבה ושערי-חשובה:

שערי תשובה

[illegible]

באור הלכה

מה שכתבנו בשם האחרונים לענין תפילין של ראש, ואס"ך לפי דבריהם אפילו אם התחיל ראש כל פרשה באקציע שיטה כשר, אף בדקלמא היא סתומה לגמריכו"ם. אבל לפי דברי הפרי"מגרים באשל-אברהם אות מט, עין שם, אפשר ידש להממיר בזה אפילו בדריבד, דהלא על-ידיה באתור קלף גופא נכר שהיא סתומה, ומה לנו להקל פניה הקודמת לה? אך אם לא הניח חלק ט' אותיות בסוף כל פרשה באקציע כשר, נראה לי פשוט יושב להקל בזה כפרסתם שאף אחרים, אף דגם בזה מספקם הפרי"מגרים שם ומשם דריבן בזה כפרסתם דאף

הלכות תפילין סימן לב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק קנח]

וכן הסכימו האחרונים⁽¹⁸⁷⁾.

187) וכן כתב החזו"א (או"ח סי' י"ט ס"ק ב' ד"ה ועפ"ז), והוסיף שיתכן שאף הרמב"ם [וכן השו"ע] מודה לזה, ומה שכתב שאם שינה פסול אינו אלא על השלש פרשיות הראשונות כשעשאן סתומות [כמבואר במשנ"ב להלן ס"ק קנט], ולא כתב כן בפירוש מפני שסמך על מה שכתב לגבי מזוזה שכשרה כשעשאה פתוחה מחמת הסברא הנזכרת במשנ"ב כאן [על פי הגמרא במנחות לב, א] שהפרשיות אינן סמוכות בתורה.

אכן דעת הרמ"א והמשנ"ב כאן, שלפי הרמב"ם והשו"ע אם עשה את פרשת יהיה אם שמוע' פתוחה, פסולה היא. ובטעם החילוק בין מזוזה שכשרה כשעשה את יהיה אם שמוע' פתוחה [מחמת הסברא הנזכרת במשנ"ב], לבין תפילין שפסולות באופן זה, ביאר בחי' מרן הרי"ז הלוי (על הרמב"ם פ"ה מהל' תפילין ה"א) שבתפילין אין דין מיוחד בהפסק הפרשיות שבהן, אלא הדין הוא לכתוב כפי שכתובות בספר תורה, מה שאין כן במזוזה, שיש לה דין כתיבה מיוחד שאינו קשור לאופן הכתיבה בספר תורה [וכן מבואר בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סי' קפ ענף ב]. ולפיכך, בתפילין שיש דין להעתיק את הפרשיות כפי שכתובות בספר תורה, אין הסברא שיהיה אם שמוע' אינה סמוכה ל'שמוע' בתורה מועילה להכשיר אם עשאה פתוחה, שהרי סוף סוף לא העתיק את הפרשה בתפילין כפי שכתובה בספר תורה, מה שאין כן במזוזה שאין דין להעתיק בה את הפרשה כפי שכתובה בספר תורה, ודין הפסק הפרשה שלה הוא דין חדש שהתחדש בכתיבת המזוזה. ועל

פי זה ביאר מדוע מקפידים על פרשת 'קדש' בתפילין שתהיה פרשה פתוחה אף על פי שאין פרשה לפנייה, שכשם שבספר תורה היא פרשה פתוחה, כך דינה כשמעתיקים אותה לתפילין. והוסיף, שמטעם זה במזוזה אין דין שפרשת 'שמע' תהיה פתוחה, ואינה כפרשת 'קדש' שבתפילין, מפני שלמזוזה יש דין כתיבה בפני עצמה, ולכן אין דיני פרשה על הפרשה הראשונה שבה, כשם שתחילת פרשת בראשית בספר תורה אינה נמנית ברמב"ם כפרשה פתוחה, ולא נאמרו בה דיני 'פרשיות' אלא על הרווח שבין פרשה לפרשה.

[משנ"ב ס"ק קסא]

וכן בתפילין של רבנו תם יעשה גס"בן פלם פתוחה⁽¹⁸⁸⁾.

188) היינו לפי הרמ"א, אבל לדעת השו"ע שיש לכתוב את פרשת יהיה אם שמוע' סתומה, כתב הבאר היטב (סוף ס"ק קנג) וכן כתב הביה"ל (ד"ה לדעת) שיש לכתוב בתפילין דרבינו תם את פרשת יהיה כי יביאך' עד סוף השיטה, ולפי הט"ז יש להניח פחות משיעור תשע אותיות [כמו לדין אחר פרשת 'שמע']. ואף על פי שבשעה שכותב את פרשת 'שמע' קודם שכותב את פרשת יהיה אם שמוע' הרי היא סתומה לדעת הרא"ש, שהרי בשורה שלפניה אין רווח, כתב הבאר היטב (שם) שמ"מ כשכותב אחר כך את פרשת יהיה אם שמוע' ומניח בסופה רווח תשע אותיות, נעשית פרשת 'שמע' כפתוחה ממילא, ולא איכפת לן במה שבשעת הכתיבה היתה פרשה סתומה. [וראה מה שכתב בביה"ל שם לענין אופן כתיבת תפילין דרבינו תם לפי שיטת הט"ז].

הלכות תפלין סימן לב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק קסב]

הרי פ'שה זו נקראת סתומה לה'רמב"ם⁽¹⁸⁹⁾.

(189) שהרי לפי שיטתו, פרשה פתוחה היינו פרשה שמתחלת בראש השיטה, אבל אם מתחלת באמצע השיטה, אף על פי שיש בסוף השיטה שלפניה רווח כשיעור תשע אותיות, נחשבת כפרשה סתומה. מה שאין כן לשיטת הרא"ש, שכל שהשאייר בשורה שלפניה רווח כשיעור תשע אותיות נחשבת כפרשה פתוחה, אף על פי שהתחיל כתיבת פרשה זו באמצע השיטה.

[משנ"ב שם]

גם-כן יש לומר דפסול נצריך עיון בזה⁽¹⁹⁰⁾.

(190) שיש לומר שמא בשיעור קטן כזה נחשב בגדר תחילת השיטה.

[משנ"ב שם]

דהרי בשיעור זה בנדאי יש כ'שה אותיות קטנות יותר⁽¹⁹¹⁾.

(191) והחזו"א (או"ח סי' י ס"ק ב ד"ה ונראה דהנהגין) כתב שיש בתיבת 'אשר' כשיעור שמונה אותיות קטנות, שהרי אות אל"ף ואות ש"ן הן כשיעור שלש אותיות. ובשו"ת נודע ביהודה (יו"ד מהדו"ת סי' קע) מבואר שאות אל"ף היא כשיעור שתי אותיות [והכל תלוי בסגנון הכתיבה].

[ביה"ל ד"ה מניחים]

אם הניח חלק ט' אותיות ואכלה עכברים או תולעת קקום חלק ואין שם חלק חלק כלל, אם קשר קהאי פנא או לא⁽¹⁹²⁾.

(192) ולענין הדבקה חתיבת קלף במקום החיסרון, מבואר בדעת קדושים שיש בזה חשש 'תעשה ולא מן העשוי', אכן בהגהות המקדש מעט (על דברי הדעת קדושים שם, ובגדולי הקדש יו"ד סי' רפ ס"ק ב) הקשה על דבריו, שלא נאמר דין 'תעשה' בתפילין, ואין שייך בו פסול של 'תעשה ולא מן העשוי'.

יו"ב כ"ח אב תשע"ה

נב

הלכות תפלין סימן לב

ופרשת 'שמע' (קסב) מתחילין בראש שיטה, ובסוף 'קדש לי' ובסוף 'והיה כי יבאך' * מניחים חלק כדי לכתב (קסג) 'ט' אותיות, ובסוף 'שמע' אין מניחים חלק, * ואם מניחים הוא פחות מכדי לכתב 'ט' אותיות; ופרשת [*] 'והיה אם שמע' מתחילים באמצע שיטה עליונה ומניח לפניה חלק כדי לכתב 'ט' אותיות. ונמצא ששלישה פרשיות

שערי תשובה

שיטה דהרי פתוחה לכ"ע וכמש"ל סי"ב נב. (ועיין שם מ"ש בפרוש דברי המג"א ובאמת שתרופו צ"ע דמה חסר היה כאן אם היה עשויין כמ"ש הב"י ומה בכך שלא יהיה פתוחה לכ"ע עכ"ל) יצא י"ח פתוחה לקרמב"ם. ונראה שפגמו בין ש"א להקמיר על קר הדיו שיהיה פתוחה לכ"ע חששו לפקלה ש"א וקצא לו ענין אחר ויש לחש ש"א לא יניח חלק ב"ט' אותיות בסוף שמע ותחיל מראש שיטה, דזה אינו לא פתוחה ולא פתוחה כמ"ש המג"א אה"כ, ולכן הנהיגו בפתוחה לכ"ע ולא עבדו דעתו, שפיר גם ה"י פרשיות ראשונות כתבן בפתוחות אלא דבריו נכתבו גם זה כן. אבל לפי המנהג שכתב הח"צ שהאשכנזים נוהגים עכשיו והיא קשיית הב"י א"צ לסבך זה של המג"א כלל, דמה שנושין פתוחה להרא"ש אינו משום בריה ורצון לעשות פתוחה רק משום שהקמיר, דכיון שחוששין טובא לדעת הרמב"ם כשרוצים לצאת ידי חובת פתוחה לקרמב"ם א"א כ"א לראשונה ע"ד זה להניח חלק כלשון ט' אותיות בשיטה קצוילתה, ואף שזה פתוחה לדעת הרא"ש כ"ע סומכין לומר דבריו עבדו בשר בפתוחה וא"צ למירי סב"א שכתבו בפתוחה וצ"ע. וראיתי בשיורי' ברכה שהביא דברי הח"צ דכתפלין שנהגו ג' פתוחים וס' להרא"ש פתוחה אין לחש למ"ש הב"י בשם הר"י ויליאון כו' משום דא"א לעשות סתומה לכ"ע, וכן לקרמב"ם וכן להרא"ש התפלין הפך הס"ת, וכתב שמו' ישיקה בסאן בחשובה כח"י תפ"ז ודקדוקא ב"סית לדעת הרמב"ם לא סתרי כו' ולא יהיה בפתוחה לעשות פתוחה להרא"ש אלא לעשות סתומה לקרמב"ם ע"ש והיא ע"ד שכתבתי. אלא שלא העמיק דברי הח"צ יפה, שאין דעת הח"צ להתיר מהאי עמקא, דמה בכך ש"א ללכות בתפלין כאלו לתורה באמת תחיל אוקם ולא יצלה כ"א בתפלין לדעת כ"א פתורה שכתבתי ג"כ ע"פ דעתו, רק שבת לומר כלפי ש"אמר האיש שהוא שלא לעלות לס"ת המתוכה לדעת הרמב"ם בתפלין כאלו, וצ"י ה"ש דא"כ גם ב"סית המתוכה להרא"ש לא יצלה. ואמנם באמת בלא"ה ו"א שלא שך רק בקדש ונהיג כ"י כמש"ל, אף דב"מ קשיא מ"ש דב"סית המתוכה לדעת הרמב"ם סתרי אהדרי, דהא לימא ואדרכא בפשיטות הנה לו להשיג על האומר שאסור לקרות ב"סית לקרמב"ם, דו"א דאדרכא לקרמב"ם הס"ת ותפלין שיום הם לפי המנהג זה שסדר פתוחה להרא"ש ומסילא היא פתוחה לקרמב"ם וגם בתורה היא סתומה. וגם משי"ל דהביא הרו"ח המג"א לתק מנהגא ולימא אלא למנהג הרמב"ם, ומ"ש עוד בשיורי' ברכה בשם מהר"ב ה"פ ל"ק מ"ש ויש לדחות ע"ש: [*] והנה א"ש מתחילין באמצע שיטה כו'. וכתב תרד"כ חלק א' סי' קצד ש"אם החמיל בשיטה שנהגו כ"א באמצע כמו בשיטה ראשונה ושאר פשיטות מתחיל מראש דהך צריכה נתינת וכתב אחרת, ואם ארע טעות בפרשה ראשונה צריך לגנוי כל התפלה ע"ש ונבדאו

באור הלכה

בגוף בקני עצמו נחשבת כפרשת קדש בתפלין של יד ונחשבת פתוחה מצד שאין חתים לפניה כלום בתפלין: * מניחים חלק כדי לכתב ט' אותיות. ואם שכת להניח כמלא ט' אותיות בסוף פרשת קדש ופרשת ויהי כי יבאך, מבאר בלבוש דפסול, וכתב האל"ה דבה דמירי הקא כשעבר והתחיל שיטה ראשונה בראש הדף לכן הוא פסול, דהו"א אין כאן פתוחה, אבל לכתחלה עצתו כשנודע לו כן, שיתחיל לכתב בתחלת שיטה שניה שהיא גמרי פתוחה לדעת הרמב"ם, ואף שלא יפתי מנין השורות הנזכרים בסימן לה, הא קמא לן שם דאם שנה לא פסול, אכן לפי מה שראיתי עתה בספר משנת' אברקם שכתב דהיבא דמשיר רוח שני שטיין בין פרשה לפרשה, אף לדעת הרא"ש ו"ל היא פתוחה, נראה לי בזה שישיר רוח בתחלת הפרשה שני שטיין, דאם ישיר רק שיטה אחת הלא לדעת הרא"ש תפלין שלו הם פסולים, דהיא פרשה סתומה, והשלישה פרשיות בעינן שהיא פתוחה לענוקא לדברי הכל, כמו שכתבו האחרונים: ואף דבריו עבדו אם לא שיר רק רוח שיטה אחת אין לפסול התפלין, דבעקר הדיו קמא לן לקרמב"ם בזה, מכל מקום לכתחלה בודאי יצא ש"מ יצא ידי הכל. כתב הפריימנדים: יש לשאל, אם הניח חלק ט' אותיות ואכלה עכברים או תולעת מקום החלק ואין שם קלף חלק כלל, אם פשו כהאי מונא או לאו? (189) עי' שם דמסתפק בזה גם בתפלין של ראש. ולפי מה שכתבנו לעיל בתחלת הסעיף בשם האחרונים, בשל"ראש בודאי יש להקל: * ואם מניחים הוא פחות מכדי לכתב ט' אותיות, אלא דלכתחלה סבירא לה

וגמו שכתב הפריימנדים, הרי דמה שכתב הרמב"ם "ויניח מעט רוח וכו'" הוא שעור קטן מאד. על"כ אם רואה שהתחיל הפרשה אפילו אות אחת לפניו שלא במקום ששקט מתחלה, יראה לעשות גם שאר השורות באופן זה: (קסג) ט' אותיות. בכתבי האחרונים דלכתחלה צריך להניח כדי ג' תבות "אשר", (קסג) על"כ צריך להניח גם כן רוח מלא ב' אותיות קטנות מלבד הט' אותיות, דהא

שער הציור

(קסא) פן משמע בבאר הגד"א וכן כתבו שארי אחרונים, ואפשר דמורו גס"כ להפריימנדים דאפילו רק אותה אותיות: (קסג) הב"ח ויברשו:

באר היטב

בצורת פתוחה וסתומה, דלהרא"ש מבאר ב"ד סימן רעה דכל שיש חלק בשיטה ומתחיל לכתב באמצע שיטה, וכן בכותב ומניח בסוף שיטה חלק ומתחיל הפרשה שאחריה בראש שיטה שניה, והו' פתוחה: ושעור החלק הוא כדי שיוכל לכתב ט' אותיות. וסתומה הו' כל שמניח חלק באמצע שיטה כשעור הנ"ל ותחיל לכתב בסוף השיטה ההיא עצמה, ונה"ה אם סיס הפ' בסוף שיטה יניח שיטה א' חלק ותחיל בשיטה שלישית. וקרמב"ם כתב בזה"ל: פרשה פתוחה יש לה ב' צורות: אם גמר באמצע השיטה מניח שאר השיטה פנוי כשעור הנ"ל ומתחיל הפרשה שהיא פתוחה מתחלת השיטה השניה (וזהו כמו להרא"ש), ואם לא נשאר כשעור פנוי אז גמר בסוף השיטה, יניח שיטה שאחריה פנוי ומתחיל הפתוחה מתחלת שיטה ג' (וזהו להרא"ש סתומה). פרשה סתומה יש לה ג' צורות: אם גמר באמצע, מניח רוח כשעור ומתחיל בסוף שיטה עצמה כתב אחת (וזהו כמו להרא"ש), ואם לא נשאר כשעור ט' אותיות ולכתב תבא א' בסוף, יניח הכל פנוי ויניח מעט רוח מראש שיטה שניה ותחיל לכתב הפרשה סתומה מאמצע שיטה הב' (ואפשר גם להרא"ש כן), ואם גמר בסוף השיטה מניח בתחלת שיטה שניה כשעור הרוח ומתחיל לכתב מאמצע השיטה, וזהו הפ' סתומה (וזהו להרא"ש פתוחה). נמצאת אומר שפ' פתוחה תחלתה בתחלת שיטה לעולם, וסתומה תחלתה מאמצע שיטה לעולם עכ"ל. וכתב הב"י ה"אך נשאר בתפלין שישאו יד כלם: אם לעשות הג' פתוחות דהנה שישאר בתחלתו שעור ותחיל הפ' באמצע שיטה, לא יצא ידי הרמב"ם דס"ל מתחיל באמצע שיטה מקרי סתומה, ואם ישאר חלק בסוף כל פ' א"כ הרי אף אחרונה פתוחה, דהא כל שיש חלק בסוף הפרשה עושה את הפרשה שלאחריו פתוחה, על"כ נוהגים בא"י שפוסקים בקרמב"ם שעושים בדרך זה: ב' פרשיות ראשונות מתחילות מראש הדף ומסימן בסוף הדף באמצע שיטה, ופ' ג' שהיא שמע מתחלת בראש הדף ומסימת בסופה, ופרשה ד' מתחלת מאמצע שיטה: נמצא ג' פרשיות ראשונות לדעת הרמב"ם פתוחה, כי הראשונה אע"פ שאין חלק לפניה מקרי פתוחה כמו בראשית דהי' פשוט פתוחה לדעת הרמב"ם, וכן

משנה ברורה

"והיה אם שמע" אחר "שמע", בדלקמן בסימן לד במשנה ברורה סעיף קטן ג, יניח כשעור ט' אותיות אחר "על הארץ", וכתב פתח פרשת "שמע" מתחיל בתחלת העמוד בראש השיטה: (קסב) מתחילין בראש וכו'. דזה עושה אותה לפתוחה לכלי עלמא כשהשאר חלק כדי ט' אותיות בסוף שיטה הפתוחה בעמוד הקודם, ואם לא התחיל בראש השיטה אלא הניח מעט רוח (קסא) אפילו פחות מ"ט' אותיות, הרי פרשה זו נקראת סתומה לקרמב"ם (189) ופסולה אפילו דיעבד, ובפריימנדים (אות כו) כתב דאפילו אם לא המשיך לפניו בראש "קדש" או "והיה כי יבאך" או "שמע" רק אות אחת או שתיים, גם כן יש לומר דפסול וצריך עיון בזה (190). ובספר מאמר מרדכי משמע דאין להקמיר בזה בדיעבד, ועל"כ כל פנים לכתחלה יש לזהר בזה מאד ונאם השאר כשעור תבת "אשר", נראה לי דיש להקמיר אפילו בדיעבד, דהרי כשעור זה בודאי יש פרשה אותיות קטנות ויתריו (191), וקמו שכתב המנהגית' השקל, ונהי' לדעת הס"י מצטרף מדינא לכלי עלמא להקרא סתומה אפילו לא היה הרוח שלמעלה ולמטה רק כשעור ט' אותיות קטנות על"י צורה,

וגמו שכתב הפריימנדים, הרי דמה שכתב הרמב"ם "ויניח מעט רוח וכו'" הוא שעור קטן מאד. על"כ אם רואה שהתחיל הפרשה אפילו אות אחת לפניו שלא במקום ששקט מתחלה, יראה לעשות גם שאר השורות באופן זה: (קסג) ט' אותיות. בכתבי האחרונים דלכתחלה צריך להניח כדי ג' תבות "אשר", (קסג) על"כ צריך להניח גם כן רוח מלא ב' אותיות קטנות מלבד הט' אותיות, דהא

הלכות תפלין סימן לב

ב שבת כח ג שם
קח
הם פתוחות בין להרמב"ם בין להרא"ש ופרשה אחרונה היא (קסד) סתומה *לדעת הרמב"ם:
לז (קסה) *בעור הבתים צריך להיות *מעור בהמה חיה ועוף (קסו) *טהורים, *אפילו מנבלה

באר היטב

פתוחות מ"ט אותיות, ופרשה ד' יעשה ג"כ תחלת הפרק וזה קצת אבל פחות מ"ט אותיות, נמצא הפרשה ה' סתומה להרמב"ם ולהרא"ש, דלהרמב"ם מקרי זה מתחיל באמצע וגם להרא"ש אין כאן פתוחה בין שאין כאן במקום א' חלק כשעור. וא"ל דלא ניח בסוף פרשה ג' כלל ובתחלת פרשה ד' ניח פחות מכלשעור, זה אינו דעכ"פ בעינן רוח בין פרשה לפרשה כלשעור ט' אותיות בין בסתומה בין בפתוחה, אלא דכאן אי אפשר לעשותו במקום א' דאז הוי פתוחה ע"כ חלקנו השעור לב' חלקים, עכ"ל ט"ו וכ"כ הרמב"ם מפאנז סימן קו, וצ"ע בשו"ת בנה"ג בהקדמה ב"י סעיף כו. ואין לעשותו בשביל ספק ב' וזנות תפלין, ב"י. וכתב הב"י שגדול א' פסל כל התפלין במדינתו שהיו עשויים לדעת הרא"ש, פי ס"ת שלהם היו הפרשיות לדעת הרמב"ם א"כ העולה בתורה ותפלין בראשו סתרי

משנה ברורה

בין תבה לתבה צריך להניח מלא אות קטנה, (קסג) ובריעבד יש להקל קשמיני רק במלא ט' אותיות קטנות¹⁹³ [דהינו יודי"ן] ויכמלשמועות השל"חן צדוק כאן. וכתב הפריימגריס דמשערין הרווח של הט' אותיות כפי אותו הכתב, וכל השעור הזה הוא (קסד) בין לפתוחה או לסתומה: (קסד) סתומה *לדעת הרמב"ם, ואף ודלעת הרא"ש היא פתוחה, מכל מקום אנו עושין כך פי אי אפשר לעשות בתפלין צורת סתומה שצ"א בה אלפא דכלי עלמא, כי סתומה שאנו נוהגין לעשות בספר תורה דהינו שמינים הפרשה שלפניה באמצע שיטה ומפסיק כדי ט' אותיות ואחר כך מתחיל הפרשה שאחריה גם כן באותה השיטה, והיא נקראת סתומה אלפא דכלי עלמא, דסתומה מלפניה ומלא אחריה, ואי אפשר לעשותה פה בתפלין, דכל פרשה הוא בעמוד אחד; וכן אם ידעה להניח שיטה אחת חלק בתחלת פרשת "וזהה" אם שמע" ולהתחילה בראש שיטה שניה, זה גם כן איננו סתומה לכלי עלמא, דהיא רק להרא"ש ולא להרמב"ם, דלדירה היא פתוחה, וכו' וצ"ע שאי אפשר לעשותה סתומה לדברי הכל נהגו להרמב"ם, לפי שכן עקר אף בספר תורה אם אי אפשר לעשות לדברי הכל, כמו שכתב ביו"ד דעה סימן ערה, ובס"ט המציא עצה לעשותה סתומה¹⁹⁴ שצ"א אלפא דכלי עלמא, דהינו שבפרשה ראשונה ושניה יעשה הכל כמו שכתב בשל"חן צדוק, רק שבפרשה "שמע" בסופה ניח רוח פחות מכדי ט' אותיות (קסה) קטנות¹⁹⁵, וכן ניח רוח פחות מ"ט אותיות קטנות בתחלת פרשת "וזהה" אם שמע¹⁹⁶, דעל ידי זה שאין לה ט' אותיות במקום אחד כי אם על ידי צדוק היא נקראת סתומה לכלי עלמא, וכן כתב בתשובת הרמ"ע מפאנז ובבאור הגר"א וכן משמע מפריימגריס שגם הוא נהג לעשות כן. ודע דבריעבד אפילו אם שיר רוח כט' אותיות גדולות מכל צד ג"כ פשוט, דלהרמב"ם היא סתומה ולהרא"ש היא פתוחה, וכתבנו לעיל בסעיף קטן קנח בשם האחרונים דהסכימו להלכה בדין מכלשעורין הנ"ל; וזה מהגדולים שנהגו לעשות כן לכתחלה, ונהגו נהגו ופשוטה, וצ"ע בבאור הלכה: לז (קסה) עור הבתים, והוא הדין (קסו) עור התורה והמזכרתא, כיון שמחבר ותפור בהבתים: (קסו) טהורים, דכתיב "למען תהיה תורת ה' בפיך"²⁰¹, מן המפור בפיך,

פרשת וזהה אם שמע סתומה לכלי עלמא: * עור הבתים. צ"ע במשנה ברורה במה שכתבנו: והוא הדין עור התורה וכו'. על-ידי הסופרים שמינים בין הבית להתורה עורות שנים אשר מאשפות ירימו ומתנעלים קרוצים, ידעו כי עברה היא בידם, אחרי שהיו מחבר להבית צריך להיות דקא מעור בשר כמוהו ממש, כן כתב בספר לשכת הסופר; ולכתחלה בודאי הדין עמו, אף לענין ריעבד יש לענין לפי מה דכתב הפריימגריס לקמן בסעיף מו דמה דהצריך רמ"א לדבק בשר הוא למצוה ולא לענוכא בין דהדבוק אינו מעכב, מפני שאין קפידא במה מדבק, ואם כן לבאורה הכי נמי בעיננו לא דמי לעור התורה וטעמיה דהיינו הוא מצד הדין עליון בעיניו שיהיו טהורים, מה שאין כן פנה, וצריך עיון: * מעור בהמה וכו'. וצ"ע דכתיב משה שקבת דאין עושים מעור בהמה אלא אפשיטא בשבת קח. ולבאורה יש לענין, דהלא הרמב"ם פתח חשם שאין דוחקין על עור הדין מפני שאין הנהגה פוסקת בעבודה, משמע מזה דשאר עור פוסק הנהגה על ידי העבד, ואם כן הרמב"ם שפוסק דעור הבית מותר על עור שאינו מעכב יתה מותר אפילו על עור הדג, ויש לדחות: * טהורים. צ"ע במשנה ברורה. על-ידין אם נהנהגו לו איזה ספק בעור הבתים אם הוא טהור יש להחמיר. דספקא דאורייתא הוא, ואפילו ברצועות יש להחמיר, פריימגריס בסעיף קטן כו, ומשמע שחור מזה שכתב בפתיחתו להלכות תפלין בענין זה, צ"ע שם²⁰². גם מה שכתב שם בפתיחה דעור הבית של יד שצריך להיות מעור טהורה הוא מדרבנן בעלמא, גם זה אינו לצניית דעת, דלפי זה הנהגה להחמיר למדין דקאי לשל"ח דאין בו

שער הציון

(קסג) אליה רפה ותג"א ופריימגריס: (קסד) הגר"א ושא"י: (קסה) פריימגריס: (קסו) מרדכי פתילות קטנות הלכות תפלין:

הלכות תפלין סימן לב

ביאורים ומספיקים

[משנב ס"ק קסג]

ובדיעבד יש להקל בפעמים בן כמלא ט' אותיות קטנות⁽¹⁹³⁾.

(193) והחזו"א (אורח סי' י ס"ק ב ד"ה ונראה דהנהגין) כתב שאם לא הניח רווח כמלא שתי אותיות קטנות [שבין תיבה לתיבה] מלבד שיעור תשע אותיות קטנות, פסולות התפילין בדיעבד. ובשרית נודע ביהודה (יו"ד מהדו"ט סי' קע) ובמחציה"ש (ס"ק מה) מבואר שיש לשער תשע אותיות עם רווח בין אות לאות, כדרך כתיבה.

[משנב ס"ק קסד]

ובט"ז הקצ"א עצה לעשותה סתומה⁽¹⁹⁴⁾ וכו', שפסק"ש "שמע" בסופה יצית רוח פחות מכדי ט' אותיות קטנות⁽¹⁹⁵⁾, וכן יצית רוח פחות מט' אותיות קטנות בתחלת פרישת "ויהי" עם שמע⁽¹⁹⁶⁾.

(194) והיינו שהוא סובר שאפשר לצרף שיעור תשע אותיות משתי שיטות, ומעיל אף לדעת הרא"ש הסובר שכשמונה רווח בשיעור תשע אותיות בתחילת השיטה או בסוף השיטה שלפניה, נחשבת כפרשה פתוחה, מ"מ כל זה דוקא כשהרווח הוא במקום אחד, אבל אם שיעור תשע אותיות מצטרף מרווחים שבשתי שיטות נחשבת הפרשה על ידי זה כפרשה סתומה. וטעמו, שכיון שאין שיעור רווח תשע אותיות במקום אחד, שוב אינה פתוחה.

(195) ואף שכשעושה בן לא יהיה בין פרשה לפרשה רווח בשיעור שלש פעמים 'אשר', שהוא לכל הפחות כשיעור עשרים ואחת אותיות קטנות (שרית אגרות משה אורח סי' יב), ומבואר לעיל (ס"ק קסג) שרווח בשיעור תשע אותיות קטנות [ולא גדולות] בין פרשה לפרשה מועיל רק בדיעבד, מ"מ סבר שיעדיף לעשות כן מאשר להניח רווח בשיעור שלש פעמים 'אשר' ויהיה במקום אחד רווח בשיעור תשע אותיות קטנות ותהיה הפרשה פתוחה לפי הרא"ש [ונראה שרית אגרות משה שם].

(196) והחזו"א כתב (אורח סי' י ס"ק ב ד"ה ונראה דהנהגין). שאף על פי שמעיקר הדין יש לסמוך על דעת הט"ז, מ"מ אולי אין כדאי להיכנס לתוך הדחק כדי לצאת דין לכתחילה לדעת הרא"ש, בזמן שליבו נוקפו אם יש שיעור רווח בשניהם יחד כשיעור שלש 'אשר'. אמנם, אם בטוח הוא שיש שיעור שלש תבות של שלש אותיות בשניהם ביחד, וכל שכן אם יודע שיש כשיעור שלש 'אשר' בשניהם ביחד, אפשר לעשות כדברי הט"ז. ומ"מ אם עשה כדברי הרמב"ם גם כן מדה היא, וכמדומה שכן ראוי להנהיג בזמנינו שחסר הדקדוק לכתחילה.

ובספר ארחות רבנו (ח"א עמ' ל) כתב, שהחזו"א מדד בסרגל מדויק לפי אותו הכתב שיעור שמונה ידיין בסוף פרישת 'שמע', ושיעור שמונה ידיין בתחילת השיטה של פרישת 'ויהי' עם שמע, ואמר שאם יוכלו לדייק כן שלא יהיה פחות משבעה ידיין ולא יותר משמונה ידיין, נכון לעשות כן, ואם אי אפשר לצמצם עדיף לעשות כדעת הרמב"ם. אכן הוראתו הכללית היתה לעשות כדעת הרמב"ם והשו"ע, להניח תשע אותיות בתחלת פרישת 'ויהי', כמבואר בספרו (מאיר עוז תפילין עמ' שג בשם הגר"ח קניבסקי, תשובות ונהגות ח"א סי' לט).

ובביאור דברי החזו"א שראוי להניח חלק שלש פעמים 'אשר', שהוא לכל הפחות כשיעור עשרים וארבע אותיות קטנות [שרית שבט הלוי ח"א סי' יב], אף שעל ידי כך יהיה בכל שורה יותר מתשע אותיות קטנות, כתב בשרית שבט הלוי (שם) שלא חשש לזה החזו"א מפני שבשאר הפרשיות שבתפילין יש כשיעור שלש פעמים 'אשר' בסוף כל פרשה, וניכר על ידי כך שאינו מחשיב הפסק בין הפרשיות על ידי אותיות קטנות אלא על ידי גדולות, ועוד, שבמקום שיש במקום הרווח תשע אותיות קטנות אין חיסרון כל כך, שהרי לרמב"ם פרישת 'ויהי' סתומה מחמת

שאינה מתחלת בראש השורה, ואף לרא"ש שהיא פתוחה, הלא פתוחה כשור בדיעבד כמבואר ברמ"א. אכן העיר על דברי החזו"א שלכאורה אין צורך דקדוק כל כך במדידה, מפני שאפשר להניח חלק כשיעור חמש או שש אותיות קטנות בכל שורה, ואין צורך להקפיד להניח דוקא כשמונה אותיות קטנות, וסיים, שכמדומה שכך נהגים לעשות.

ואף הערוך השלחן (סס"ג) כתב שרוב גדולי ישראל הסכימו לעצת הט"ז, ושכן עושים ברוב תפוצות ישראל, וכן מבואר בדעת קדושים כאן. וכן כתובים התפילין של הגר"ש אלישיב והגר"ח קניבסקי (מאיר עוז שם).

[ביה"ל ד"ה ואם]

כיון שלא התחילה בראש שיטה⁽¹⁹⁷⁾ וכו', שפסק"ש א"ס לא הניח רוח בתחלת ויהי עם שמע כד"ס, אותיות אפילו קדי מקדי סתומה לדעת הרמב"ם⁽¹⁹⁸⁾.

(197) והחזו"א (אורח סי' י ס"ק ב ד"ה ונראה דאם) כתב שאם הניח בשיטה האחרונה של פרישת 'שמע' רווח בשיעור תשע אותיות וגם רווח לתיבת 'ויהי', צ"ע מה דינה, שכיון שהיה יכול לכתוב תיבת 'ויהי' ולא כתב, הרי זה מורה שהיא פרשה פתוחה.

(198) משמע מדבריו שאף אם הניח כשיעור אות אחת או שתיים [גדולות] נקראת הפרשה סתומה, אמנם במשנב (ס"ק קסב) כתב, שלדעת המאמר מרדכי באופן זה נחשבת הפרשה לפתוחה [בדיעבד].

[ביה"ל ד"ה לדעת]

מה שהקשה הבית יוסף בהלכות מזוזה סימן רפ"ז על הא דקרא"ש והטור שם⁽¹⁹⁹⁾ וכו', כי יש קצת לדנו מהקרא"ש והטור⁽²⁰⁰⁾.

(199) ומנהג בני ספרד הנגזרים אחר הב"י [שהקשה על הצירוף, ולא נתן עיצה לעשות כט"ז], כתב בשרית אור לציון (ח"ב פ"ג תשובה ז) שאין מועיל צירוף, וכפי שנקט המאמר מרדכי המובא בביה"ל כאן. ומטעם זה כתב בשרית אור לציון (שם), שכן ספרד לא יניח תפילין של בן אשכנז, ואם אין לו אחרים, יניח בלי ברכה, אלא אם כן נכתבו כשיטת השו"ע הרב בלא צירוף [ומצד שינוי צורת האותיות, כתב שם שאין חשש בדבר, ורק לכתחילה יש להקפיד על כך משום שינוי מנהג אבות].

(200) והחזו"א (אורח סי' י ס"ק ב ד"ה ועוד) כתב שגם מהרמב"ם משמע שאם הניח בסוף השיטה כשיעור כמה אותיות אינו צריך להניח גם בשיטה שלאחריה כשיעור תשע אותיות כדי שתחשב כפרשה סתומה, אלא די בכך שניח כשיעור להשלמת תשע אותיות יחד עם השיטה שלפניה.

[משנב ס"ק קסו]

דקתב "למען תהיה תורת ה' בפין"⁽²⁰¹⁾.

(201) ואף לענין שאר ספרים שאינם תנ"ך, אשר יש בהם שמות שאינם נמחקים, כתב בביה"ל לעיל (סי"ב ד"ה תורת ה') שאסור לכתבם על עור בהמה טמאה.

ולענין כתיבת התפילין על עור בהמה טהורה שנולדה מטמאה, כתב בביה"ל לעיל (שם ד"ה הטהורים) בשם שו"ת יד אליהו (סי' ב) שהעלה להחמיר, שאין עורה חשוב כעור בהמה טהורה לענין זה. אולם לענין עור בהמה טמאה שנולדה מבהמה טהורה, כתב שם שמותר לכתוב עליה את פרשיות התפילין.

[ביה"ל ד"ה סתומים]

וישמע שחזר מה שכתב בפתיחתו להלכות תפילין בענין זה, עין שם⁽²⁰²⁾.
(202) שכתב שם שיש להסתפק אם מה שצריך שיהיו הרצועות מעור בהמה טהורה, אם מן הטהורה הוא, או שמא מדרבנן, ונפקא מינה אם יש להקל בספיקן כשאנו יודע מאיזה עור נעשו.

